

TALIJANSKO-HRVATSKI I HRVATSKO-TALIJANSKI RJEČNIK VOJNIČKOG NAZIVLJA EUGENIJA COLONIJA IZ 1943.

DALIBOR VRGOČ

Sveučilište obrane i sigurnosti „Dr. Franjo Tuđman”
Ilica 256b, HR – 10000 Zagreb
dalibor.vrgoc@sois-ft.hr

UDK: 355(038)=131.1=163.42
81`374.8-022.215
DOI: 10.15291/csi.4441
Prethodno priopćenje
Primljen: 9. 2. 2024.
Prihvaćen za tisak: 19. 4. 2024.

Ovim se radom prvi put znanstvenoj i široj javnosti zainteresiranoj za povijest hrvatske leksikografije, višejezične terminografije te za povijesno-jezični razvoj hrvatskoga jezika predstavlja vojni dvojezičnik *Terminologia Militare Italiano-Croata e Croato-Italiana (Talijansko-hrvatskog i hrvatsko-talijanskoga rječnika vojničkoga nazivlja)*, objavljen 1943. u Zagrebu kao privremeno izdanje u sunakladništvu Ministarstva oružanih snaga NDH i Kraljevske talijanske vojne misije u Hrvatskoj. Ovim se preliminarnim istraživanjem progovara o njegovu pronalasku, pružaju osnovni podatci o rječniku te predstavljaju temeljne terminografske značajke djela. Konačno, rječnik se u nekim hrvatskim rješenjima supostavlja s istovrijednicama ponuđenima u rječničko-konverzacijskome priručniku *Deutsch-kroatischer Sprachführer für den Soldaten (Vodiču hrvatsko-njemačkog jezika za vojnika)*, njegovu terminografskom suvremeniku također iz 1943. Namjera je ovim panoramskim uvidom u rječnik utrti put njegovu daljnjem slojevitijem istraživanju, rezultati kojega bi u konačnici činili dio korpusa budućega povijesnog rječnika hrvatskoga vojnog nazivlja.

KLJUČNE RIJEČI:

vojno nazivlje, terminološki rječnik, Nezavisna Država Hrvatska, Eugenio Coloni, talijansko-hrvatski rječnik

1. Uvod

Začetci hrvatske vojne riječi sežu duboko u hrvatsku jezičnu povijest, a u smislu terminološkoga i terminografskoga etabliranja unutar sustava jezika raznih struka, vojno nazivlje u drugoj polovici 19. stoljeća među prvima počinje zauzimati svoje mjesto. Konkretnije, prve službene vojne dokumente napisane na hrvatskome jeziku, odnosno na tronarječnome jeziku zrinsko-frankopanskoga književnog kruga, smještamo u 1578., kad su sročena dva omanja vojna edikta na koja su prisezale hrvatske graničarske pješačke i konjaničke postrojbe (Vrgoč 2022a), dok se na obzoru hrvatskoga pisanog jezika vojni leksik javlja još u hrvatskoglagoljskim brevijarima 14. stoljeća (Šimić i Vrgoč 2024). Međutim, puni procvat i temeljitu izgradnju hrvatsko vojno nazivlje doživljava po ustrojavanju Hrvatskoga kraljevskog domobranstva 1868. nakon čega slijedi 50 godina izgradnje nazivlja, plod kojega je bilo obilje službene vojno-terminografske građe – od vojnojezičnih rječnika i konverzacijskih dvojezičnih priručnika do niza službovnika, vježbovnika i naputaka, koji su vrvjeli novoustrojenim hrvatskim nazivljem. Ipak, 1918. uspostavom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca te posljedično oktroiranjem srpskoga vojnog jezika, oslužbenjen je svojevrсни lingvodid, pri čemu je cjelokupni hrvatski polustoljetni vojnoterminološki korpus opustošen. Biblijsko-apokaliptičnim rječnikom – *abominatio desolationis*, odnosno „grozota pustoši”. Sva predanost niza zaslužnika – od terminološkoga virtuozu Bogoslava Šuleka i njegova leksičkoga dioskura Dragutina Antuna Parčića, preko samozatajnoga pionira hrvatskoga esperantizma Mavra Špicera te niza imena domobranskočasničke elite (Vrgoč 2021) – osuđeni su na progon iz javne uspomene. U međuraću se jedino Miroslav Krleža u svojim pisanjima živo prisjećao hrvatskoga domobranskog jezika, no okomivši se na njega rugalački i sarkastično, iz vizure napada na zagrebačku filološku školu na čijim je zasadama stasalo i razvijalo se hrvatsko vojno nazivlje u razdoblju 1868. – 1918.

Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske 1941. dolazi do revitalizacije vojnoga nazivlja izgrađenoga za potrebe hrvatskoga domobranstva 19. stoljeća. Uz oživljene, u manjoj se mjeri terminološkom tvorbom osmišljavaju dopune i aktualizacije koje su tražili onovremeni golemi vojnoindustrijski iskoraci te specifičnosti ustroja Nezavisne Države Hrvatske kao *de facto* ratne države (Vrgoč 2022b: 166). Enciklopedistika, leksikografija, dijelom i rječnička leksikografija doživljavaju puni zamah, što, među ostalim, rezultira raznim rječnicima u jezicima struke. Kad je riječ o vojnome nazivlju, interventnom i direktivnom se jezičnom politikom rad Hrvatskoga državnog ureda za jezik usredotočuje na kategoričko razgraničavanje hrvatskoga od srpskoga jezika, plod čega su službeni vojni razlikovnici „prije-sada” (Vrgoč 2022b:

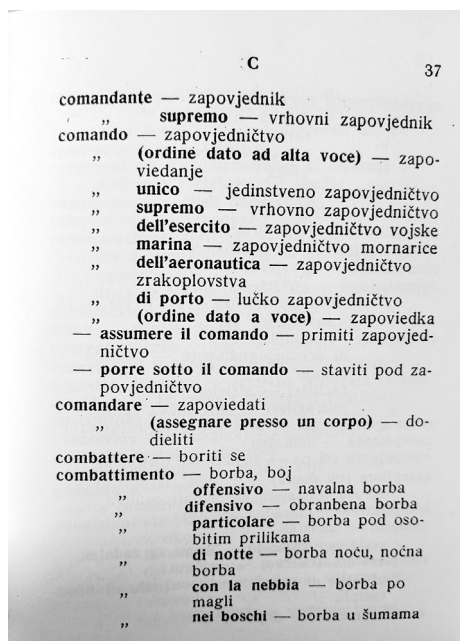
165). Ipak, rječnički fond donosi i nekolicinu dvojezičnika, od kojih jedan posebno pobuđuje zanimanje jer ga dosad ne bilježe leksikografski pregledi, antologije, monografije, kompendiji, istraživanja i sl. te je jednostavno izmicao pažnji stručne javnosti. U nastavku rada ocrtat će se preliminarne osnovne i terminografske značajke rječnika koji se, po svojoj prilici, prvi put izlaže stručnoj i široj javnosti.

2. TEORIJSKO-METODOLOŠKA ISHODIŠTA

Do objavljivanja monografije posvećene hrvatskomu vojnom nazivlju *Hrvatsko vojno nazivlje kroz stoljeća* u izdanju Instituta za hrvatski jezik (Vrgoč 2022b), ono je bilo skicirano u nekoliko osvrtu ili poglavlja u knjigama mnogo širega opsega (Horvatić 1995; Vince 1990; Pranjković 2006; Samardžija 2004, 2008; Mamić 2007; Ham 2016, 2017), drugim riječima nedostatno istraženo te oskudno opisano. No, uz taj istraživački kompendij hrvatske vojne riječi, hrvatska je stručnojezična leksikogra-

SLIKA 1. Unutarnja naslovnica rječnika Talijansko-hrvatsko i hrvatsko-talijanski rječnik vojničkoga nazivlja, Zagreb, 1943. Zagreb: Knjižnica Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman”, sign. T 355/359(038) TER m

SLIKA 2. 37. stranica rječnika Talijansko-hrvatsko i hrvatsko-talijanski rječnik vojničkoga nazivlja, Zagreb, 1943. Zagreb: Knjižnica Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman”, sign. T 355/359(038) TER m

fija 2018. postala bogatija za još jedno pionirsko ostvarenje – *Pojmovnik hrvatskoga vojnog nazivlja* Marice Šarić (Šarić 2018). Dok je *Pojmovnik* Marice Šarić zamišljen kao klasično jednojezično leksikografsko djelo s polaznom natuknicom popraćenom više opisom nego definicijom (što bi ga u tom slučaju činilo terminološkim rječnikom), *Hrvatsko vojno nazivlje kroz stoljeća*, među ostalim, dokumentira i obrađuje obilje hrvatske rječničke te terminografske građe. Svejedno, do objavljivanja knjige 2022. autoru nije bilo poznato postojanje vojnoga dvojezičnika *Terminologia Militare Italiano-Croata e Croato-Italiana (Talijansko-hrvatsko i hrvatsko-talijanskoga rječnika vojničkoga nazivlja)* objavljenoga 1943. u Zagrebu kao privremeno izdanje u sunakladništvu Ministarstva oružanih snaga NDH i Kraljevske talijanske vojne misije u Hrvatskoj.

U radu se opisuje njegov pronalazak, pružaju temeljni podatci o rječniku te ocrtavaju glavne leksikografsko-terminološke konture, koje bi trebale nakon ovoga priopćenja poslužiti za detaljnija istraživanja. Metodološki gledano, rad se oslanja na deskriptivno-kvalitativna te u jednome dijelu komparativno-analitička uporišta. Radi dočaravanja (ne)dostižnosti ideala ujednačenosti i dosljednosti, na odabranim se primjerima uspoređuje s hrvatskim istovrijednicama ponuđenima u rječničko-konverzacijskome priručniku *Deutsch-kroatischer Sprachführer für den Soldaten (Vodiču hrvatsko-njemačkog jezika za vojnika)*, njegovu terminografskom suvremeniku također iz 1943.

3. ANALIZA

3.1. PRONALAZAK I AUTORSTVO

Primjerak rječnika koji je došao do autora ovoga teksta danas se nalazi u knjižničnome fondu Knjižnice Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman”. Na prvoj unutarnjoj stranici nosi oznaku *Ex libris TUDMAN*. Uglavnom, rječnik čini dio *Zbirke Tuđman*, odnosno jedna je od 1177 jedinica građe koju je obitelj Miroslava Tuđmana donirala Knjižnici Hrvatskoga vojnog učilišta nakon njegove smrti. Na unutarnjim koricama nalazi se tekst posvete profesoru Tuđmanu na engleskome jeziku, najvjerojatnije darovateljeve, datirane 2000. godine u Rimu.

Rječnik uvodno započinje dvojezičnim, talijansko-hrvatskim predgovorom, u kojemu se jezgrovito predstavlja njegov postanak, svrha i autorstvo: „Ove talijansko-hrvatske vojničke izraze prikupio je glavno-stožerni podpukovnik Eugen COLONI iz Kr. Talijanske Vojne Misije u Hrvatskoj uz korisnu suradnju drugova iz hrvatske vojske u namjeri, da posluži što tjesnijoj vojničkoj suradnji između oba prijateljska Naroda”. Riječ je o potpukovniku iz roda topništva, koji je očito radio u vojnome

poslanstvu Kraljevine Italije pri tadašnjemu Ministarstvu oružanih snaga (MINORS). Ipak, daljnjim istraživanjem ne dolazimo do detaljnijih podataka o tome visokom časniku talijanske kraljevske vojske. U predgovoru se u kratkim crtama ograđuju od terminoloških i pravopisnih nesavršenosti rječnika, naglašavajući kako rječnik „nesumnjivo ima mnogo praznina jer se hrvatsko vojničko nazivlje usavršuje od dana do dana, da bi dostiglo čistoću jezika, koju želi Poglavljenik¹”. Na kraju pozivaju „zavode, nadležne ustanove, častnike i službenike oružanih snaga” da primjedbe dostave talijanskoj kraljevskoj misiji ili Ministarstvu oružanih snaga NDH. To su u općim crtama protagonisti ove epizode o otkrivanju toga terminološkoga dvosmjernog dvojezičnika.

3.2. OPĆE KNJIŽNO-LEKSIKOGRAFSKE ZNAČAJKE

Na vanjskim prednjim koricama, odnosno naslovnici, puni naslov rječnika glasi *Terminologia militare italiano-croata e croato-italiana / Talijansko-hrvatski i hrvatsko-talijanski rječnik vojničkog nazivlja*, po pitanju autorstva *sine nomine*, s mjestom izdanja *Zagreb* te s napomenama kako je riječ o *privremenome izdanju, samo za službenu uporabu*. Na vanjskim stražnjim koricama istaknuta je cijena od *51 kune*.

Prvi dio rječnika obuhvaća *Talijansko-hrvatski rječnik* u kojemu je talijanski polazni jezik. U drugome dijelu rječnika nalazi se *Hrvatsko-talijanski rječnik*, no riječ je o preokretniku, to jest rječničkoj koncepciji u kojoj je hrvatski abecedarij motiviran hrvatskim rješenjima iz talijansko-hrvatskoga dijela. Nakon svakoga od tih dvaju opsežnih dijelova nalazi se popis najčešćih pokrata, talijanskih, odnosno hrvatskih. Što se grafičkoga rasporeda tiče, rječnički članci nižu se jednostupačno. Rječnik obaseže 382 stranice, okvirno A6 formata (cca. 100 x 140 mm), a gruba je procjena kako sadržava oko 4700 talijanskih i 5000 hrvatskih naziva. Prema rječničkoj tipologiji, riječ je o malome (do 15000 natuknica), specijalnome (vojnoterminološkome) rječniku (Samardžija 2019: 16).

Nadalje, kad je riječ o ustroju rječničkoga članka, koncepcija je umnogome bliska općim suvremenim dvojezičnicima, što podrazumijeva da je rječnička natuknica naglašena te popraćena rješenjem ili rješenjima na ciljnome jeziku, no nakon kojih se najčešće kao podnatuknice nižu kolokacije, sveze riječi, frazemi pojmovno okrupnjeni uz polaznu natuknicu tvoreći tako rječničko gnijezdo. Dakako, zabilježena su i rješenja kod kojih se natuknica ne grana u podnatuknice. Rječnik ponegdje i nesustavno donosi odrednice koje pobliže upućuju na potpodručje unutar vojnoga nazivlja

¹ Spomenimo kao osobitost kako se i u talijanskome predgovoru pribjegava hrvatskoj riječi *Poglavljenik*, a ne nekoj od mogućih talijanskih istovrijednica.

kojemu naziv pripada poput (**cav.**) za konjaništvo, (**aeron.**) za aeronautiku, (**art.**) za topništvo, (**fortif.**) za fortifikacije te gdje je nužno radi razlučivanja gramatičke odrednice (**sons.**) za imenicu te (**agg.**) za pridjev. Ilustrirajmo sve to na nekoliko rječničkih natuknica iz oba dijela rječnika:

TALIJANSKO-HRVATSKI RJEČNIK

pistola – samokres

- “ **automatica** – samotvorni (automatski) samokres
- “ **da segnalazione** – samokres za davanje znakova
- “ **mitragliatrice** – ručna strojnica, samotvorni samokres

munizioni – streljivo

- “ **da guerra** – bojno streljivo
- “ **da esercitazione** – obučno, vježbovno streljivo
- **colonna munizioni** – streljivna kolona
- **portamunizioni** – raznosач streljiva
- **reparto munizioni** – streljivni povoz

guerra – rat

- “ **mondiale** – svjetski rat
- “ **di movimento** – pokretni rat
- “ **lampo** – munjeviti rat
- “ **civile** – građanski rat
- “ **di mina** – minski rat
- “ **chimica** – plinski (otrovni) rat
- **dichiarare la guerra** – objaviti rat, navijestiti rat
- **teatro di guerra** – ratište

HRVATSKO-TALIJANSKI RJEČNIK

bitnica (top.) – batteria (art.)

- **dozivna bitnica** – batteria base
- **prateća bitnica** – batteria d’accompagnamento
- **svjetlomjerna bitnica** – sezione ottica

pobočnica – elemento fiancheggiante

- **glavna četa pobočnice** – grosso del reparto fiancheggiante
- **bojna u pobočnici** – battaglione fiancheggiante
- **bočna četa pobočnice** – reparto fiancheggiante dei fiancheggiatori
- **pobočna obhodnja** – pattuglia fiancheggiante

zdrug – raggruppamento (brigata)

- **gorski z.** – raggruppamento da montagna
- **Poglavnikov Tjelesni Zdrug** – raggruppamento del corpo del Poglavnik

S obzirom da su se terminografija i terminološki rječnici u punome smislu počeli razvijati tek u drugoj polovini 20. stoljeća, ne može se očekivati da bi *Talijansko-hrvatsko i hrvatsko-talijanski rječnik vojničkoga nazivlja* bio tako koncipiran. To bi u prvome redu pretpostavljalo izbjegavanje bilo kakvih rječničkih gnijezda ili grozdova, sinonimnih parova ili nizova te višeznačnih rješenja, dok bi s druge strane, poželjno, uključivalo definiciju te po mogućnosti normativne odrednice za dopuštene, ne-

dopuštene ili odbačene nazive. Ipak, iluzorno bi bilo za rječnik sročen prije više od 80 godina zahtijevati današnje terminografske standarde. Štoviše, zamjetan koncepcijski iskorak leži u činjenici da autor nastoji ponuditi jednu istovrijednicu na ciljnome jeziku za polaznu (pod)natuknicu, čime se jasno približava visterijanskome zlatnom standardu prema kojemu bi jednome pojmu idealno trebalo pridružiti jedan naziv. Na istome tragu to čini i „praotac hrvatskoga vojnoga nazivlja” Ivan Tanzlingher Zanotti u svojem aneksnome dvojezičnom talijansko-hrvatskom rječniku *Zbirka pojedinih vojnih naziva razasutih u Libro Maresciallo* iz 1699. (Vrgoč 2020; 2022b). Ilustrirajmo to na nekoliko primjera: **demilitarizzare** – razvojačiti, **corpo d’armata** – vojni zbor, **campagna** – vojni pohod, **milizia ustascia** – ustaška vojnica, **legione straniera** – stranačka legija; **lagum** – mina, **nebojni naboj** – cartuccia a salve, **topovođa** – capo pezzo. Ipak, kao ni danas, tako ni onda sinonimne parove i nizove nije bilo moguće izbjeći. Sagledajmo samo neke od njih: **neutralizzazione** – onesposobljivanje, neutraliziranje, ušutkivanje; **distintivi di grado** – oznake, obilježba činova; **uomo di collegamento** – teklić, glasnik, spojnik. Konačno, spomenimo i neke od pokrata: **CC. NN.** = **Camicie nere** – Crne košulje, **CC. RR. Carabinieri Reali** – Kr. karabinjeri; **KOT.** koturaški (-a, -o) – ciclisti, **POH.** pohodni (-a, -o) – di marcia, **POV.** povozni (-a, -o) – carreggio, **SVJM.** svjetlometni (-a, -o) – fotoelettricisti.

3.3. POREDBENA ANALIZA

Na ovome mjestu poželjno je upustiti se u kraću poredbenu leksičku analizu s još jednim vojnoterminološkim dvojezičnim rječničko-konverzacijskim priručnikom iz 1943. *Deutsch-kroatischer Sprachführer für den Soldaten (Vodičem hrvatsko-njemačkog jezika za vojnika)* nepoznatoga autorstva, objavljenim u Zagrebu u Tiskari Milana Šufflaya. Namjera je pokušati provizorno rekonstruirati razinu (ne)ujednačenosti službenoga vojnog nazivlja u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj na tome omanjem korpusu hrvatskih naziva. Inicijalnom analizom zamjetno je znatno podudaranje među rješenjima dvaju rječnika. Promotrimo samo sljedeće primjere radi ilustracije: **Gasma-ske** (njem.), **maschera antigas** (tal.) – protuotrovni štitnik, **Gruppe** (njem.), **gruppo** (tal.) – roj, **Regiment** (njem.), **regimento** (tal.) – pukovnija, **Kavallerie** (njem.), **cavalleria** (tal.) – konjaničvo, **Pistole** (njem.), **pistola** (tal.) – samokres i tako redom.

Premda je panoramskim pregledom obaju rječnika utvrđena visoka razina međusobne ujednačenosti nazivlja, potrebna je detaljnija i slojevita leksička raščlamba kako bi se konkretnije odredio njezin doseg i to, dakako, samo naziva koji su u abecedarijima obaju rječnika podudarni. Nemoguće je utvrditi koji je od rječnika prethodio kojemu te je li uopće koji od njih poslužio pri izradbi onoga kasnijeg, no uočena po-

dudaranja svakako upućuju na zaključak kako se u jezičnoj politici Nezavisne Države Hrvatske podrazumijevala ujednačenost nazivlja na službenoj, državnoj razini.

Unatoč tomu, određene hrvatske istovrijednice razlikuju se u obama rječnicima:

TALIJANSKO-HRVATSKO I HRVATSKO-TALIJANSKI RJEČNIK VOJNIČKOGA NAZIVLJA (1943.)		VODIČ HRVATSKO-NJEMAČKOG JEZIKA ZA VOJNIKA (1943.)	
Armee	armija	armata	vojska (armeja)
Fernglas	dalekozor	binocolo	dvogled
Front	fronta	fronte	bojište (fronte)
Generalfeldmarschall	maršal	maresciallo	vojskovođa
Kampf	borba	battaglia	bitka
Kompanie	sat	compagnia	satnija
Leuchtpistole	znakovni samokres	pistola da segnalazione	samokres za davanje znakova
Machinenpistole	strojosamokres	pistola mitragliatrice	ručna strojica, samotvorni samokres
Meldung	izvještaj	relazione informativa	izvješće
Munition	streljivo	munizione	streljivo
Sturzkampfbomber	obrušački zrakoplov, sunovratnik	tuffatore, aereo da bombardamento in picchiata, pichiatello	strovalnik
Veterinärdienst	veterinarstvo	veterinaria	živinarstvo

Ukupno gledano, oba rječnika odražavaju preskriptivnu i institucionaliziranu jezičnu politiku Nezavisne Države Hrvatske, što se u prvome redu odnosi na naglašeni jezični purizam, uklanjanje srbizama i srpskih riječi, umjereno zadržavanje internacionalizama latinskoga i starogrčkoga podrijetla (primjerice *divizija*, *akademija*, *antena*, *amfibij*), poticanje hrvatske tvorbe (primjerice *sredobježna sila* i *sredotežna sila* za *centrifugalnu silu*, odnosno *centripetalnu silu*, *svjetlomet* za *reflektor*, *brodopratnja* za *konvoj brodova*, *samotvorni* za *automatski*, *kotur* ili *dvokolica* za *bicikl*, *strojnica* za *mitraljez*, *brzopis* za *stenografiju*, *brojtbja* za *statistiku*, *tvorivo* za *materijal*) te u smislu pravopisa ustrajavanje na korijenskome, odnosno morfonološkome pravopisu (primjerice *ustmena* za *zapovied*, *konjaničtvo*, *riedka šuma*, *plovitba*).

Konačno, korpus obrađen pri poredbenoj analizi reafirmira odavno argumentiranu

tezu u literaturi kako se pri izgradnji vojnoga nazivlja u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj uvelike posezalo za nazivljem ustrojenim u 19. stoljeću za potrebe Hrvatskoga kraljevskog domobranstva (*živinarstvo, streljivo, satnija, samokres, topništvo*), a u slučajevima neizbježnih terminoloških praznina priklanjalo, u prvome redu, hrvatskoj tvorbi (*strovalnik, sunovratnik, strojosamokres* i sl.) (Samardžija 2008).

4. ZAKLJUČAK

Namjera je ovoga preliminarnog istraživanja bila, u prvome redu, upozoriti na postojanje vojnoterminološkoga rječnika nastaloga u jeku Drugoga svjetskog rata u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, koji je dosad promicao istraživačkomu povećanju stručnjaka te ga prvi put predstaviti znanstvenomu i širemu čitateljstvu. Riječ je o dvosmjernome talijansko-hrvatskome rječniku vojnoga nazivlja, koji je sastavio visoki časnik Talijanske kraljevske vojske, potpukovnik Eugenio Coloni u suradnji s neimenovanim časnicima iz Ministarstva oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske. Prema katalogu dostupnima autoru rječnik nije evidentiran ni u jednoj od knjižnično-arhivskih ustanova u Republici Hrvatskoj, osim u kojoj talijanskoj knjižnici.² Primjerak koji je ovdje bio predmetom istraživanja nalazi se u golemoj knjižnoj ostavštini pokojnoga Miroslava Tuđmana, koja je po njegovoj smrti darovana Knjižnici Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman”.

Rječnik pobuđuje znanstvenoistraživačko zanimanje iz nekoliko razloga. Prvo, jedno je od rijetkih djela iz razdoblja Nezavisne Države Hrvatske u kojemu se leksikografski obrađuje vojno nazivlje. Uz poredbene (srpsko-hrvatske) rječnike objavljivane kao dio zakonodavnih propisa te *Vodiča hrvatsko-njemačkog³ jezika za vojnika* (1943.), to je zasad jedini preostali vojnoterminološki rječnik u tome nizu. Drugo, nije riječ o diletantskome djelcu neupućenoga autora, nego ozbiljnome i dobro koncipiranome rječniku koji umnogome nagovještava suvremene terminološke rječnike. To se ponajprije odnosi na izbjegavanje sinonimnih parova i nizova te perifrastičnih rješenja. Konačno, rječnik donosi gotovo 5000 hrvatskih naziva. S druge strane, rječnik ipak ustrojem podsjeća na opće rječnike u smislu okrupnjavanja podnatuknica u rječničke grozdove te izostavljanja definicije i normativnih ili stilskih odrednica. Treće, to terminografsko ostvarenje još jednom potkrepljuje tezu Marka Samardžije

² Pretragom je zasad evidentiran jedan primjerak u talijanskoj Goriziji u *La Biblioteca Statale Isontina*.

³ Zanimljivo je ovdje uočiti neobičnu svezu ‘njemačko-hrvatski’ jezik, koja podsjeća na kasniji bizaran i besmislen naziv ‘srpsko-hrvatski’ jezik.

kako vojno nazivlje dokumentirano u razdoblju Nezavisne Države Hrvatske nije plod rigoroznoga i grozničavoga nastojanja stvaranja novotvorenica (tzv. ustaških riječi), već preuzimanja naziva iz hrvatskih leksikografskih i purističkih djela nastalih u 19. stoljeću te iz obilja onovremenoga vojnoterminografskog korpusa iz pera Bogoslava Šuleka i domobranske časničke elite.

Na kraju, težnja je bila ovim radom utrti put podrobnijoj leksičkoj i leksikografskoj raščlambi toga rječnika, koja bi u konačnici činila dio korpusa budućega povijesnog rječnika hrvatskoga vojnog nazivlja.

PRIMARNI IZVORI

- COLONI, Eugenio. 1943. *Talijansko-hrvatsko i hrvatsko-talijanski rječnik vojničkoga nazivlja*. Zagreb: Ministarstvo oružanih snaga i Kraljevska talijanska vojna misija u Hrvatskoj. Knjižnica Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman”, sign. T 355/359(038) TER m.
- Deutsch-kroatischer Sprachführer für den Soldaten* = Vodič hrvatsko-njemačkog jezika za vojnika. 1943. Zagreb: Tiskara Milana Šufflaya.
- ŠARIĆ, Marica. 2018. *Pojmovnik hrvatskoga vojnog nazivlja*. Zagreb: Naklada Jurčić.
- TANZLINGHER ZANOTTI, Ivan. 1699. *Raccolta d'alcuni termini militari che s'attrovano sparsi nel Libro Mareciallo* (londonski rukopis). London: British Library. sign. 10.360.

LITERATURA

- HAM, Sanda. 2016. „Hrvatsko domobransko nazivlje”. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 63, 4–5: 126–140.
- HAM, Sanda. 2017. „Hrvatsko domobransko nazivlje”. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 64, 2: 52–55.
- HORVATIĆ, Ivica. 1995. „Nova terminologija u Hrvatskoj vojsci”. *Prevođenje – suvremena strujanja i tendencije: zbornik radova*. Ur. Jelena Mihaljević Djigunović i Neda Pintarić. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku: 273–280.
- MAMIĆ, Mile. 2007. „Hrvatsko vojno nazivlje u rječniku *Juridisch-politische Terminologie*”. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 54, 2: 55–60.
- PRANJKOVIĆ, Ivo. 2006. *Filološki vjekopisi. Jezikoslovna sporenja*. Zagreb: Disput.
- SAMARDŽIJA, Marko. 2004. *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- SAMARDŽIJA, Marko. 2008. *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- SAMARDŽIJA, Marko. 2019. *Hrvatska leksikografija: od početaka do kraja XX. stoljeća*. Zagreb: Matica hrvatska.
- ŠIMIĆ, Marinka, Dalibor VRGOČ. 2024. „Vojno nazivlje u hrvatskoglagoljskim rukopisima”. (u pripremi).
- VINCE, Zlatko. 1990. *Putovima hrvatskoga književnog jezika. Lingvističko-kulturno-povijesni prikaz filoloških škola i njihovih izbora*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

- VRGOČ, Dalibor. 2020. „Ivan (Giovanni) Tanzlingher Zanotti – the Forefather of the Croatian Military Terminology”. *Ricerche Slavistiche* 3, LXIII: 405–447.
- VRGOČ, Dalibor. 2021. „Domobranska časnička elita kao sustvarateljica vojnoga nazivlja”. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 47, 2: 479–507. doi: 10.31724/rihjj.47.2.8
- VRGOČ, Dalibor. 2022a. „444 godine prvoga vojnojezičnog spomenika na hrvatskome jeziku”. *Hrvatski jezik* 9, 3: 30–34.
- VRGOČ, Dalibor. 2022b. *Hrvatsko vojno nazivlje kroz stoljeća*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik.

ITALIAN-CROATIAN AND CROATIAN-ITALIAN DICTIONARY OF MILITARY TERMINOLOGY BY EUGENIO COLONI OF 1943

DALIBOR VRGOČ

ABSTRACT

The military bilingual dictionary *Terminologia Militare Italiano-Croata e Croato-Italiana* (Italian-Croatian and Croatian-Italian Dictionary of Military Terms) was published in 1943 in Zagreb as a temporary edition co-published by the Ministry of the Armed Forces of the Independent State of Croatia and the Royal Italian Military Mission in Croatia. With this paper, the scientific community and general public interested in the history of Croatian lexicography, multilingual terminography, and the historical-linguistic development of the Croatian language are introduced to this work for the first time. This preliminary research discusses its discovery, provides basic information about the dictionary, and presents its fundamental terminographic features. Finally, in some Croatian equivalents, the dictionary is contrasted with equivalents offered in the manual *Deutsch-Kroatischer Sprachführer für den Soldaten* (Guide to the Croatian-German Language for the Soldier), its terminographic contemporary from 1943. The aim of this panoramic overview is to set the stage for its further comprehensive research, the results of which would be part of a larger corpus of the future historical dictionary of Croatian military terminology.

KEYWORDS:

military terminology, terminological dictionary, Independent State of Croatia, Eugenio Coloni, Italian-Croatian Dictionary